

Julkaisun voi tilata osoitteesta www.socom.fi/julkaisut.html

AIKUISSOSIAALITYÖ
KUNNAN PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Tutkimus aikuissosiaalityön yleisestä luonteesta,
tiedosta ja toiminnasta

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja

A.6:2008

AIKUISSOSIAALITYÖ
KUNNAN PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Tutkimus aikuissosiaalityön yleisestä luonteesta,
tiedosta ja toiminnasta

Raija Väisänen & Juha Hämäläinen (toim.)

Kuopion yliopisto
Sosiaalityön ja
sosiaalipedagogiikan
laitos

Kaakkois-Suomen
sosiaalialan
osaamiskeskus Oy
Socom

JULKAISIJA

Kaakkois-Suomen sosiaalialan

osaamiskeskus Oy Socom

Laserkatu 6

53850 Lappeenranta

Puh. 044 748 5307

TAITTO

Tuija Kiljunen ja Kai Kortelainen

ISBN 978-952-5463-12-5

ISSN 1796-9077

Lappeenrannan teknillinen

yliopisto Digipaino 2008

SISÄLTÖ

ALUKSI	6
---------------------	---

Raija Väisänen & Juha Hämäläinen

1 AIKUISSOSIAALITYÖN AJANKOHTAISUUS JA YLEINEN

LUONNE	9
---------------------	---

1.1 Aikuissosiaalityön käsitteellisen ja toiminnallisen jäsentämisen tarve.....	9
1.2 Ajankohtaiset hyvinvoinnin uhat aikuissosiaalityön haasteina	15
1.3 Vuorovaikutuksellisuus, yhteiskuntakriittisyys ja palvelujärjestelmäkeskeisyys aikuissosiaalityössä.....	22
1.4 Aikuissosiaalityö kuntouttavana sosiaalityönä.....	28
1.5 Aikuissosiaalityö sosiaalisen asiantuntijuutena.....	32

Anita Sipilä

2 TIETO, TAITO JA ETIIKKA AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ	46
---	----

2.1 Tiedon yleinen luonne.....	46
2.2 Sosiaalityön tiedon erityispiirteitä.....	48
2.3 Ammattitaidon yleisestä luonteesta.....	54
2.4 Ammattitaidon hallinta.....	57
2.5 Reflektiivinen asiantuntijuus sosiaalityön taitona	63
2.6 Etiikan yleistä määrittelyä	66
2.7 Sosiaalietiikan ja ammattietiikan keskeisiä painotuksia	73

Raija Väisänen & Juha Hämäläinen

3 AIKUISSOSIAALITYÖ KUNTIEN SOSIAALITOIMISTOISSA	90
3.1 Aikuissosiaalityön käsitteellisen määrittelyn tila	90
3.2 Aikuissosiaalityön yleisiä piirteitä	93
3.3 Yksilöllisiä ja yhteisöllisiä voimavaroja vahvistavia työmuotoja ...	97
3.4 Aikuissosiaalityön ensisijaiset asiakasryhmät ja tärkeimmät työtehtävät	102
3.5 Ammattitaidon tarve	108
3.6 Aikuissosiaalityön asema, arvostus ja resurssit	113
3.7 Työssä kuormittavat tekijät	119
3.8 Teoreettisen itseymmärryksen tarve	127

Minna Kaija-Kortelainen

4 AIKUISSOSIAALITYÖ SOSIAALITOIMISTON JA TYÖVOIMAN PALVELUKESKUKSESSA	136
4.1 Taustaa - aikuissosiaalityön muuttuva toimintaympäristö	136
4.2 Kuopion seudun työvoiman palvelukeskus	141
4.3 Työvoiman palvelukeskuksen palvelujen tuotteistus	143
4.4 Aikuissosiaalityön työprosessi sosiaalitoimissa	150

Tuija Nummela

5 AIKUISSOSIAALITYÖN ASIAKKAAN ASEMA	155
5.1 Yleistä taustaa	155
5.2 Kansalaisten perusoikeuksien rakentuminen	158
5.3 Asiakkaan oikeus hyvään palveluun	164
5.4 Sosiaalityötä ohjaavat periaatteet	168

5.5 Kohtelu ja kohtaaminen	170
5.6 Ohjeet ja käytännöt.....	180

Minna Kaija-Kortelainen

6 AIKUISSOSIAALITYÖN KEHITTÄMINEN - ESIMERKKINÄ SUUNNITELMALLINEN JA KUNTOUTTAVA SOSIAALITYÖ - HANKE	191
6.1 Aikuissosiaalityön kehittämistarpeiden tunnistaminen	191
6.2 Koulutus ja lomakkeiden kehittäminen	194
6.3 Aikuissosiaalityön prosessien kuvaaminen	196
6.4 Arviointi aikuissosiaalityön kehittämisjatkumon turvaajana	197
LOPUKSI	200

ALUKSI

Tämän julkaisun artikkelit ovat osa aikuissosiaalityön tutkimusta, joka käynnistyi Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitoksella vuosina 2003–2006 toteutetun Kaakkois-Suomen sosiaalityön maisterikoulutushankkeen yhteydessä. Kyseinen hanke on päättynyt, mutta tutkimus jatkuu edelleen.

Aikuissosiaalityön käsitteellistä ja toiminnallista jäsentymistä sekä arvostusta ja asemaa on toistaiseksi tutkittu suhteellisen vähän. Aikuisten parissa tehtävällä sosiaalityöllä on kunnissa kuitenkin pitkät perinteet siitä huolimatta, vaikka aikuissosiaalityön käsitteen käyttö on yleistynyt vasta myöhemmin. Aikuissosiaalityön käsitteeseen nojaava kehittämistyö on painottunut erityisesti 2000 -luvulle. Siihen ovat vaikuttaneet yhteiskunnallisen kehityksen ja sosiaalisten ongelmien vaikeutumisen lisäksi myös erilaiset sosiaalipoliittiset ja lainsäädännölliset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteisiin liittyvät muutokset. Näillä muutoksilla on pyritty ehkäisemään riskiryhmiin kuuluvien sosiaalisia ongelmia sekä edistämään ihmisten hyvinvointia ja yhteiskunnallista syrjäytymistä. Yhtenä konkreettisenä esimerkkinä on kuntouttavan työtoiminnan organisointuminen osaksi kunnallista aikuissosiaalityötä.

Julkaisun artikkelit muodostavat yhdessä loogisen sisällöllisen kokonaisuuden aikuissosiaalityön yleisestä luonteesta, siinä tarvittavasta tiedosta ja toiminnallisesta kontekstista. Ensimmäisessä artikkelissa analysoidaan

aikuissosiaalityön yhteiskunnallista ajankohtaisuutta aikuissosiaalityön käsitteellisen ja toiminnallisen jäsentämisen tarpeen ja asiakkaiden hyvinvoinnin uhkien kannalta. Asiakkaiden hyvinvoinnin uhat rajataan ammatilliseen koulutukseen ja työelämään kiinnittymättömyyteen sekä elämänhallinnan vaikeuksiin. Näiden hyvinvoinnin uhkien riittävän varhaiseen tunnistamiseen ja uhkiin puuttumiseen liittyy aikuissosiaalityön sisältä ja ulkoa tulevia odotuksia, joihin on usein melko vaikea vastata. Kuntouttavana sosiaalityönä aikuissosiaalityölle etsitään sille olennaisia käsitteellisiä ja tavoitteellisia jäsentäjiä. Sosiaalisen asiantuntijuutena aikuissosiaalityöhön liittyy sosiaalisten ilmiöiden synty- ja vaikutusmekanismien ymmärtäminen ja sosiaalipoliittisten järjestelmien tuntemus.

Julkaisu toisen artikkelin kautta rakentuu aikuissosiaalityön tiedon, ammattitaidon ja eettisyyden analyysi, jonka yhteydessä tarkastellaan myös reflektiivistä asiantuntijuutta sosiaalityön taitona. Suhteellisen nuorena professiona sosiaalityö tarvitsee tiedon käsitteellistämistä sosiaalityölle oleellisiin tekijöihin.

Kolmas ja neljäs artikkeli muodostavat kokonaisuuden, jossa käsitellään aikuissosiaalityötä kahdessa sille tyypillisessä toimintaympäristössä eli kunnan sosiaalitoimistossa ja työvoiman palvelukeskuksessa. Kolmannessa artikkelissa analysoidaan kuntien sosiaalitoimistojen aikuissosiaalityötä esimerkiksi työtehtävien ja työmenetelmien, keskeisimpien asiakasryhmien, ammattitaidon ja asema sekä työn kuormittavuuden näkökulmista. Sosiaalitoimen ja työvoiman palvelukeskusta voidaan luonnehtia aikuis-

sosiaalityön uutena moniammatillisena ja jatkuvasti muuttavana toimintaympäristönä. Neljännessä artikkelissa sosiaalityötä kuvataan tässä toimintaympäristössä esimerkiksi palvelujen tuotteistuksen ja työprosessien kannalta.

Asiakkaan asemaan liittyvät kysymykset korostuvat kunnallisessa aikuis-sosiaalityössä. Julkaisun viidennessä artikkelissa analysoidaan asiakkaiden asemaa esimerkiksi perusoikeuksien, hyvän palvelun ja sosiaalityötä ohjaavien periaatteiden kautta. Aikuissosiaalityössä tunnistetaan kehittämistarpeita, joihin pyritään vastaamaan esimerkiksi erilaisten kehittämishankkeiden avulla. Julkaisun kuudennessa artikkelissa käsitellään aikuis-sosiaalityön kehittämistä yhden konkreettisen kehittämishankkeen avulla.

Julkaisun voi tilata osoitteesta www.socom.fi/julkaisut.html